

УДК 332.122 (1-77)
ББК 65.9 (4 УКР) 26

Рум'янцева Г.І.

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ

Нововолинський факультет
Тернопільського національного економічного
університету,
45407, м. Нововолинськ, Волинська обл.,
бульвар Шевченка, 29,
тел.: 334440291, 32409, факс: 32409,
e-mail: nv_tney@mail.ru

Анотація. Розкрито теоретичні засади функціонування територій пріоритетного розвитку (ТПР) як різновиду спеціальних економічних зон з притаманним їм преференційним режимом. Проаналізовано практику інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання ТПР у Волинській області та зроблено висновок про необхідність застосування різних методологічних підходів до оцінювання ефективності таких суб'єктів. Запропоновано методологічні підходи до оцінки цільової соціально-економічної й екологічної ефективності інвестиційної діяльності на ТПР в окремих регіонах України.

Ключові слова: преференційний режим, спеціальна економічна зона, територія пріоритетного розвитку.

Anotation. The theoretical basic of territories of priority are exposed as the variety of the special economic areas with their preferable mode.

Key words: preferential regimen, special economic zone, priority development territory.

Вступ. Трансформація економічних відносин та активна інтеграція вітчизняної економіки в європейський і світовий простір актуалізують проблему підвищення ефективності державної регіональної політики. Важливість цієї проблеми зумовлена також наявністю значних територіальних диспропорцій у соціально-економічному розвитку регіонів України та необхідністю пошуку ефективних економічних механізмів їх подолання. Одним з апробованих світовою практикою шляхів активізації інвестиційної діяльності в регіонах є створення спеціальних територіальних господарських утворень

Рум'янцева Г.І. Особливості оцінки ефективності інвестиційної діяльності в регіоні

або спеціальних економічних зон (СЕЗ) і території пріоритетного розвитку (ТПР).

Проблематиці функціонування СЕЗ і ТПР присвячені наукові праці О. Анісімової, О. Маричевої, В. Пили, В. Письмака, О. Сиволап та ін. [1–5], у яких доведена роль спеціальних територіальних господарських утворень в активізації чинників регіонального розвитку, розглянуті особливості процесу управління інвестиційною діяльністю підприємств в умовах вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку, досліджені питання законодавчого, митного та фіскального регулювання. Однак деякі питання функціонування СЕЗ лишаються дискусійними, зокрема, і певні аспекти питання кінцевої соціально-економічної ефективності від запровадження пільгового інвестиційного режиму.

Постановка завдання. Відтак основне завдання публікації – дослідження особливостей інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку на прикладі ТПР у Волинській області. Мета публікації – розкриття теоретичних засад функціонування територій пріоритетного розвитку (ТПР) як різновиду спеціальних економічних зон з притаманним їм преференційним режимом і розроблення методологічних підходів

щодо оцінки фінансово-економічної, цільової соціально-економічної й екологічної ефективності у Волинській області.

Результати. У 2001 р. Законом України “Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку у Волинській області” у м. Нововолинськ та селищі Жовтневому запроваджено спеціальний режим інвестиційної діяльності.

За наявності багатоваріантності організаційних форм спеціальних економічних зон, до яких належать і території пріоритетного розвитку, їх сутність полягає у відносній відособленості певної території чи суб’єкта господарювання від загального режиму. Мета, з якою на території держави запроваджуються особливі преференційні режими господарювання, полягає в активізації підприємництва, інвестиційної та інноваційної діяльності, підвищенні зайнятості.

Економічну основу активізації підприємництва в СЕЗ і ТПР становить використання спеціальних преференційних режимів. Це означає, що господарська діяльність у їх межах ґрунтується на запровадженні системи пільг і заохочень, орієнтованої на стимулювання залучення підприємницького (інвестиційного) капіталу.

Під територією пріоритетного розвитку ми розглядаємо територію в межах населеного пункту чи району, на якій склалися несприятливі соціально-економічні умови та встановлюється спеціальний (преференційний) режим інвестиційної діяльності, стимулювання підприємництва, економічного зростання депресивного регіону, забезпечення високого рівня зайнятості населення, прискореного ринкового реформування економіки, оптимізації фінансових потоків.

В Україні для більшості ТПР податкові пільги є основою преференційного режиму. Інвестиційна діяльність передбачає типові фіскальні пільги, що стосуються сплати податку на додану вартість, податку на прибуток і ввізного мита.

Посилаючись на Дж. Стігліца, слід зауважити, що податкові пільги є “швидше знаряддям економічної політики, завдяки якому держава намагається здійснювати інвестиції в ті способи, які вона вважає особливо доцільними”, і в ті галузі, регіони, “в які з тих чи інших причин було б інакше неможливо привабити інвестиції достатні для того, щоб галузі, регіони “були соціально оптимальними” [6].

За період функціонування спеціального режиму інвестиційної діяльності у Волинській області відстежується позитивна динаміка загального обсягу інвестицій. Цю тенденцію ілюструють дані рис. 1.

Так, упродовж 2000–2009 рр. обсяг залучених інвестицій без урахування скасованих інвестиційних проектів досяг величини 40 220,8 тис. дол. США. Динаміка надходження інвестицій в економіку регіону має стабільний характер, простежується формування тенденції до поступового збільшення їхніх обсягів. У 2009 р. обсяг інвестицій, залучених у ТПР Волинської області, зріс порівняно з 2008 р. на 294 тис. дол. США. Протягом 2000–2009 рр. завдяки преференційному режимові інвестиційної діяльності всього залучено інвестицій на 39 267 тис. дол. США. З огляду на це, пропонується розглядати цей показник як статистично значимий фактор впливу на поліпшення інвестиційного капіталу, активізацію інвестиційної діяльності в регіоні.

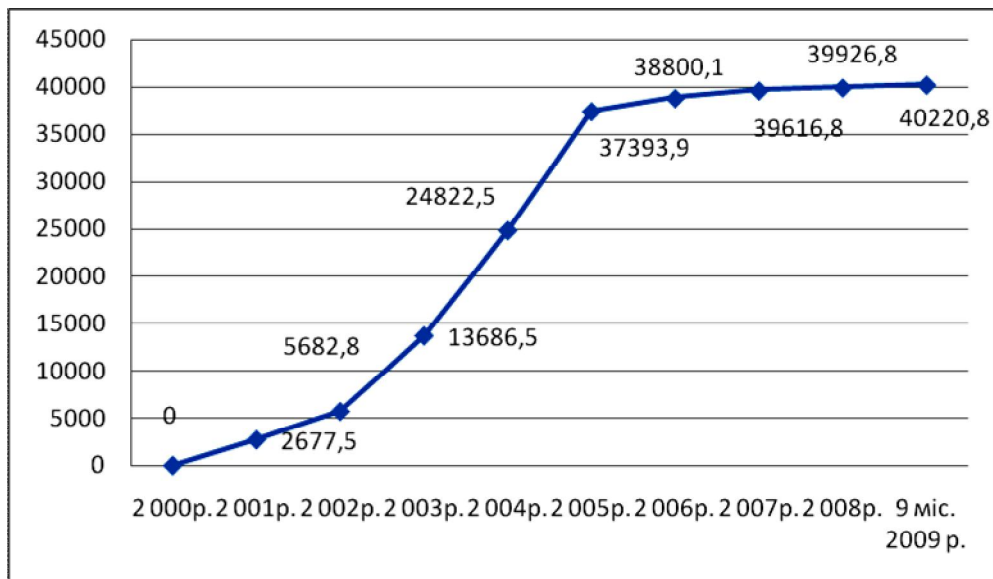

Рис. 1. Динаміка загального обсягу залучення інвестицій у ТПП Волинської області впродовж 2000–2009 рр. (тис. дол. США) [7]

Інвестиційні ресурси характеризуються різноманітністю форм. Структуру внесених інвестицій можна подати так: грошові внески – 62,2%, з них кредитні ресурси – 18%; матеріальні цінності – 11,2%; нематеріальні активи – 0,1%; реінвестиції – 25,7%; інші – 0,2% [7].

Важливим у цьому дослідженні є вивчення практики оцінювання ефективності інвестиційної діяльності в межах території пріоритетного розвитку.

За підсумком проведених досліджень виявлено, що на ТПП у Волинській області прагматизм оцінювання ефективності інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання ТПП характеризується двома методиками: дисконтною і традиційною.

Зазначимо також, що дисконтна методика, так само як і традиційна, не є цілком адекватною реальним обставинам здійснення і фінансовим показником інвестиційних проектів, що реалізуються.

Зважаючи на результати дослідження та на той факт, що абсолютно досконалих аналітичних та оціночних методик не існує в принципі, слід стверджувати, що дисконтна методика оцінки ефективності інвестиційних проектів, безперечно, має перевагу перед традиційною, однак також не є цілком адекватною реальним результатам. Разом з тим у практичному застосуванні вона демонструє значні переваги над традиційною. Питання вдосконалення методики оцінювання ефективності інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання ТПП вимагає подальших наукових розвідок. Виходячи з інтересів власне територій пріоритетного розвитку та державних інтересів, набуває актуальності методика оцінювання цільової ефективності інвестиційних проектів у контексті реалізації мети запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності для територій пріоритетного розвитку. При цьому метою створення ТПП у Волинській області є:

- створення нових робочих місць і працевлаштування працівників, які вивільнюються у зв'язку із закриттям, реструктуризацією та перепрофілюванням гірничо-

Рум'янцева Г.І. Особливості оцінки ефективності інвестиційної діяльності в регіоні

- видобувних та інших підприємств;
- запровадження новітніх технологій;
- розвиток зовнішньоекономічних зв'язків;
- збільшення обсягів виробництва високоякісних товарів і послуг;

- створення сучасної виробничої, транспортної та ринкової інфраструктури;
- ефективне використання природних ресурсів.

Разом з тим слід зазначити зростання значущості якісної відповідності проектів цільовій меті створення ТПП, а саме – на стадіях погодження та конкурсного відбору інвестиційних проектів.

З огляду на різновимірність і різноманітність показників оцінки й завдань, зумовлених метою запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності на ТПП, запропоновано застосування інтегрованого оцінювання з використанням бальної оцінки та диференційованого підходу до ваги оціночних показників, зважаючи на пріоритетність у цільовій спрямованості ТПП. Відповідну матрицю оцінювання цільової ефективності інвестиційних проектів для території пріоритетного розвитку у Волинській області ілюструє табл. 1.

Таблиця 1

Матриця оцінювання цільової ефективності інвестиційних проектів території пріоритетного розвитку Волинської області*

Оціночний показник	Одиниця вимірювання	Шкала бальної оцінки	Коефіцієнт ваги показника
Створення нових робочих місць	Кількість	Більше 300 –100 200–299 – 80 100–199 – 60 50–99 – 40 10–49 – 20 1–9 – 10	0,3
Збереження робочих місць	Кількість	Більше 300 –100 200–299 – 80 100–199 – 60 50–99 – 40 10–49 – 20 1–9 – 10	0,1
Упровадження новітніх технологій	Кількість	3 і більше – 100 2 – 70 3 – 40	0,1
Експорт продукції	Млн дол. США/рік	Більше 5 –100 1–5 – 80 0,5–1 – 60 0,2–0,5 – 40 До 0,2 – 20	0,1
Обсяг виробництва	Млн грн /рік	Більше 100 –100 50–100 – 80 25–50 – 60 5–25 – 40 До 5 – 20	0,2
Створення об'єктів інфраструктури	Кількість	3 і більше – 100 2 – 70 3 – 40	0,1
Ефективне використання природних ресурсів та екологічна безпека	Кількість територіальних екологічних проблем, що вирішуються при реалізації проекту	3 і більше – 100 2 – 70 3 – 40	0,1

*Примітка: розроблено автором із застосуванням методу експертних оцінок.

Запропонована вище матриця оцінювання розроблена на основі експертного підходу за участю у якості експертів фахівців органів управління ТПП у Волинській

області та виконавчого комітету Нововолинської міської Ради. Матриця відображає потенційно бажані ефекти запровадження спеціального інвестиційного режиму, виходячи з умов конкретної території пріоритетного розвитку. Такий підхід вважаємо актуальнішим у контексті оцінки ефективності конкретних інвестиційних проектів від підходів, на котрих базується затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2001 р. № 184 “Порядок проведення аналізу результатів функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності” і які націлені на аналіз результатів СЕЗ і ТПР у цілому.

Застосування пропонованого нами методу оцінювання дає можливість здійснювати порівняльну оцінку відповідності інвестиційних проектів меті та завданням, що ставляться при створенні ТПР. Виникає також можливість загальної оцінки проектів відповідно до даного критерію за категоріями. Зокрема, пропонується така їх категоризація: пріоритетні (сумарна зважена оцінка понад 80 балів), високоефективні (60–79 балів), ефективні (40–59), середньої ефективності (20–39 балів), інші.

Опираючись на результати дослідження, слід зазначити, що більшість з інвестиційних проектів (7 із 14 реалізованих) відноситься до числа ефективних. Високоефективними для території пріоритетного розвитку у Волинській області є 4 реалізовані інвестиційні проекти. При цьому частка ефективних і високоефективних проектів досить висока (78%), що свідчить про вдалий, у цілому, вибір проектів для погодження.

До того ж відстежено відсутність реалізації проектів пріоритетного характеру та низькоефективних.

Із числа цільових оціночних показників найбільшою мірою реалізованими суб'єктами ТПР є створення нових робочих місць, нарощування обсягів виробництва й експорт продукції, запровадження новітніх технологій та вирішення питань ефективного використання природних ресурсів й екологічної безпеки.

При цьому не реалізувалися питання збереження робочих місць (усі господарюючі суб'єкти, котрі реалізували інвестиційні проекти, були новостворюваними) і формування загальнотериторіальних об'єктів інфраструктури. Останнє треба розглядати як негативне в інвестиційній діяльності суб'єктів ТПР і потребує врахування в процесах удосконалення управління інвестиційною діяльністю на територіях пріоритетного розвитку. Разом з тим найголовніші завдання, які вмотивовані метою запровадження спеціального інвестиційного режиму на території пріоритетного розвитку у Волинській області – створення нових робочих місць у районі “затухання” вуглевидобутку з відповідним вирішенням соціально-економічних проблем та подолання депресивності, – вирішувалися успішно.

Це підкреслюється соціально-економічними ефектами, від створення та функціонування ТПР, полягають у створенні нових робочих місць, підвищенні добробуту населення.

Упродовж 2000–2009 рр. у межах створеної у Волинській області території пріоритетного розвитку було організовано 2 218 нових робочих місць, у тому числі для працевлаштування шахтарів – 520. Завдяки цьому кількість безробітних з 2 587 осіб у 2000 р. зменшилася до 992 осіб у 2009 р. Рівень безробіття по місту Нововолинську знизився з 9,6% у 2000 р. до 4,0% у 2009 р. Для порівняння: у 2000 р. по області цей показник склав 6,95%, а у 2009 р. – 4,3%. Безробіття в місті зменшилося до рівня, нижчого, ніж у середньому по області.

Оцінка цільової ефективності інвестиційних проектів ТПР у Волинській області*

Підприємства, що реалізують проекти	Цільова ефективність проектів за оціночними показниками**, балів							
	1	2	3	4	5	6	7	Усього
ТзОВ “Новоплит”	12	0	7	0	4	0	10	33
ТзОВ “Волинська фабрика гофротари”	18	0	10	18	8	0	10	64
ТзОВ “Алюглас”	12	0	7	0	20	0	10	49
ТзОВ “Аркус-Ромет”	12	0	7	0	20	0	7	46
Нововолинський олійно-жировий комбінат	12	0	20	10	20	0	10	62
ТзОВ “СМП”	30	0	10	6	20	0	10	76
ТзОВ “НМК”	6	0	10	0	16	0	8	40
ТзОВ “Ока”	12	0	4	6	4	0	4	30
ТзОВ “Євро-продукт”	12	0	4	6	4	0	7	33
ТзОВ “Пол-трекс”	18	0	10	0	20	0	7	55
ТзОВ “Класік”	12	0	10	0	12	0	10	44
ТзОВ “БРВ-Україна”	30	0	10	0	20	0	10	70
ТзОВ “Скай”	18	0	0	6	8	0	10	42
ТзОВ “Промлит”	12	0	10	6	20	0	10	58

Примітки:

*складено автором на підставі матеріалів Виконавчої дирекції Ради з питань ТПР у Волинській області;

**оціночні показники: 1 – створення нових робочих місць; 2 – збереження робочих місць; 3 – упровадження новітніх технологій; 4 – експорт продукції; 5 – обсяг виробництва; 6 – створення об’єктів інфраструктури; 7 – ефективне використання природних ресурсів та екологічна безпека.

Висновки. Проведене дослідження дає можливість зробити висновок про необхідність застосування різних методологічних підходів до оцінювання суб’єктів господарювання ТПР шляхом оцінювання не лише фінансово-економічної ефективності інвестиційних проектів, а й цільової соціально-економічної й екологічної ефективності інвестиційної діяльності в межах території пріоритетного розвитку. При цьому запропоновані методологічні підходи щодо оцінки цільової соціально-економічної й екологічної ефективності інвестиційної діяльності є цілком адекватними для території пріоритетного розвитку.

Хочемо також наголосити, що перспективами подальших розробок у цьому напрямі є пошук методологічних підходів оцінювання фінансово-економічної ефективності інвестиційних проектів з урахуванням специфіки спеціальних преференційних режимів на ТПР.

1. Анісімова О. М. Управління інвестиційною діяльністю підприємства в умовах спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 “Економіка, організація і управління підприємствами” / О. М. Анісімова. – Донецьк, 2004. – 20 с.
2. Маричева О. В. Управління інвестиційними проектами в умовах ВЕЗ / О. В. Маричева // Фінанси України. – 2003. – № 9. – С. 71–78.
3. Пила В. Спеціальні (вільні) економічні зони: теорія та практика : [навч. посіб.] / В. Пила, О. Чмир. – К. : Київ. держ. торгов.-екон. ун-т, 1998. – 328 с.
4. Письмак В. П. Региональные аспекты специального режима инвестирования : теория и практика, проблемы и решения / В. П. Письмак. – Донецк : Донеччина, 2000. – 256 с.

5. Сиволап Л. А. Іноземний капітал в економіці України в умовах спеціального режиму інвестиційної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук., ступеня канд. екон. наук : спец. 08.05.01 “Світове господарство і міжнародні економічні відносини” / Л. А. Сиволап. – Донецьк, 2004. – 20 с.
6. Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора / Дж. Е. Стігліц ; пер. з англ. – К. : Основи, 1998. – С. 551.
7. Статистична звітність про результати функціонування ТПП у Волинській області / [відп. за вип. В. С. Ковалюк]. – Нововолинськ : Мінотавр, 2009. – 35 с.

Рецензенти:

Гуцал І.С. – доктор економічних наук, професор, декан факультету фінансів ТНЕУ;

Криховецька З.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника.